

INTERNATIONELLT

Global handel

– en fråga om rättvisa

Författare: Mats Erikson
Enheten för internationella frågor

© Landsorganisationen i Sverige 2026

Omslagsfoto: Pat Whelen
Grafisk form: LO
Tryck: Bantorget Grafiska AB, Stockholm 2026
ISBN 978-91-566-3805-3
LO 26.03 100

Innehåll

Förord	4
Från byteshandel till globalisering	5
Sverige – en del av EU:s handelsavtal	5
Frihandelns mörka baksida	7
Globala avtal för schysta villkor	8
<i>Ellen Nygren, LO:</i>	
”Handelspolitik är mer än tullar”	9
Frihandel med schysta villkor	11
Reformera EU:s handelspolitik	11
Globala regler för hållbar handel	12
Utveckla EU:s handelsavtal	12
Respekt för ILO:s kärnkonventioner	12
Viktiga LO-krav om handelspolitik	14

Förord

Det finns två sanningar om frihandel.

Den ena är att handel kan ge bättre levnadsvillkor för miljontals arbetstagare över hela världen. Den gynnar ekonomisk tillväxt, nya jobb, ny teknik och innovationer, och den ger oss tillgång till fler och billigare varor.

Men det är lika sant att priser ofta pressas på bekostnad av fackliga och andra mänskliga rättigheter. Att klyftorna ökar på grund av låga löner, usla arbetsvillkor och otrygga anställningar. Att barnarbete, tvångsarbete och farlig arbetsmiljö är vanligt.

Risken är alltså stor att både människor och miljö får betala priset för vår nya telefon och andra prylar. Om vi inte tillsammans gör något åt det.

Johan Lindholm. Foto: Clara Dagh/LO

De senaste åren har det om möjligt blivit än tydligare att det egentligen inte finns några nationella fackliga frågor. Allt vi gör påverkar våra kamrater i andra länder, och allt de gör påverkar oss. Det är därför LO arbetar internationellt, tillsammans med fackföreningsrörelsen i andra länder.

Tillsammans arbetar vi för en fri handel och öppen handel som bygger på schysta villkor. Vi driver på för att fler stater ska respektera fackliga rättigheter, för skärpta internationella regler och för att också företagen ska tvingas ta sitt ansvar för att mänskliga rättigheter inte kränks i deras produktion. Samtidigt stöder vi varandra över nationsgränserna, för rätten att förhandla och att teckna kollektivavtal om bättre arbetsvillkor.

Fackföreningsrörelsen är världens största folkrörelse med över 190 miljoner medlemmar. Tillsammans är vi starka. Vi ska flytta fram våra positioner och slå vakt om vårt inflytande, som tidigare generationer byggt upp. Hur vi använder vår styrka för en fri och rättvis handel kan du läsa mer om i den här kortrapporten från LOs internationella enhet.

Johan Lindholm
LOs ordförande

Från byteshandel till globalisering

I alla tider har människor handlat med varandra, från enkla bytesaffärer till dagens globala handelssystem. Historiskt har handeln ofta varit reglerad genom olika sorters protektionism, alltså regler som ska skydda de egna varorna från konkurrens. Det har handlat tullar och andra avgifter liksom olika former av statligt stöd till den egna produktionen.

Dagens globala handel är en ganska svåröverblickbar väv där mängder av företag och leverantörer ansvarar för allt från råvaruutvinning, tillverkning av komponenter och hopsättning till distribution och försäljning. En del i detta har varit globala överenskommelser om sänkta tullar och ökad rörelsefrihet för varor, tjänster och kapital. På senare tid har vi dock börjat se en återgång till mer av tullar och protektionism, inte minst genom USA:s agerande.

Sverige – en del av EU:s handelsavtal

Genom medlemskapet i EU har Sverige inte längre några egna handelsavtal. De tecknas gemensamt i EU. På det sättet är vi i dag en del av över 40 handelsavtal, till exempel med Kanada, Japan, Sydkorea, Singapore och Vietnam. Dessutom är handelsavtal på väg med Indien och med de latin-amerikanska länder som ingår i den gemensamma marknaden Mercosur. En bakgrund till de allt fler handelsavtalen är strävan att öka EU:s så kallade strategiska autonomi. I ett läge där USA vänder ryggen åt det internationella samarbetet och Kinas ekonomiska expansion går snabbt vill EU spela en mer självständig roll i världsekonomin.

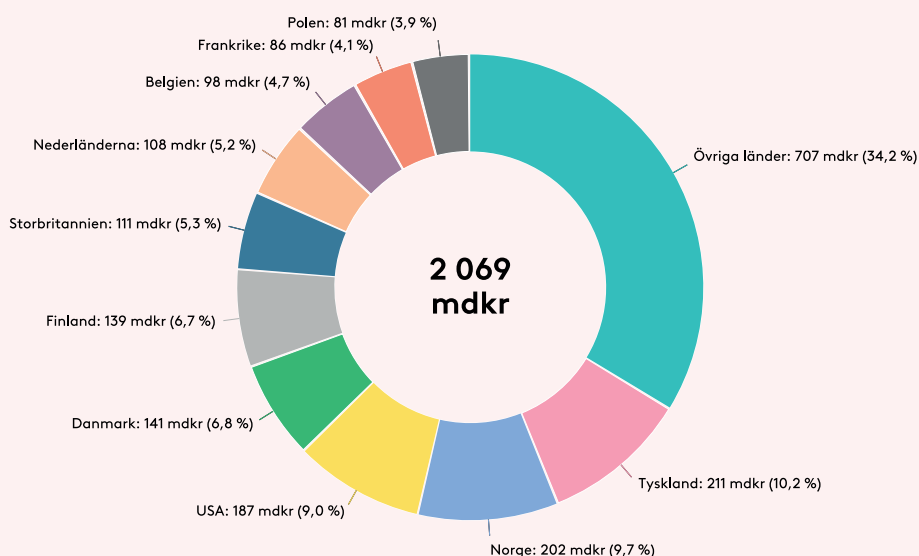
EU vill stärka sin roll i världsekonomin.

Foto: Jakub Žerdzicki

För oss i Sverige är Europa den största exportmarknaden. Över 70 procent av vår export går till EU. Inom EU handlar dessutom alla länder helt tullfritt med varandra. Vår näst största exportmarknad är Asien, framför allt Kina, Japan och Sydkorea. En knapp tiondel av vår export går till USA. Av vår import kommer över 80 procent från Europa, framför allt från Tyskland, Nederländerna, Norge och Danmark.

DIAGRAM 1

Sveriges varuexport 2024

Not: Avser varuexport till bestämmelseland.

Källa: Statistikmyndigheten SCB via Macrobond.

I Sverige har fackföreningsrörelsen till skillnad från fackföreningar i många andra länder varit positiv till frihandel. Men en förutsättning för det har varit att vi haft ett system som ger inkomsttrygghet och möjlighet till omställning för de som drabbas av frihandelns konsekvenser genom att produktion kanske läggs ner eller tvingas att flytta.

Sverige är dessutom ett litet land som är beroende av export. Det vi säljer till andra länder motsvarar nästan hälften av vår bruttonationalprodukt. Hundratusentals arbetstillfällen i Sverige är beroende av utrikeshandel. För EU som helhet handlar det om över 30 miljoner arbetstillfällen. Global handel sprider också teknik och innovationer som är avgörande för att den gröna och digitala omställningen ska bli verklighet.

Frihandelns mörka baksida

Men det finns en baksida. Helt utan regler riskerar frihandel att gynna osund konkurrens genom dumpning av löner och arbetsvillkor liksom barnarbete, tvångsarbete och farlig arbetsmiljö.

FN har i Agenda 2030 lyft fram anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt som två av de centrala målen för hållbar utveckling. Här ingår att uppnå full sysselsättning och lika lön för likvärdigt arbete. FN:s medlemsländer har också åtagit sig att avskaffa tvångsarbete och barnarbete, liksom att skydda arbetstagares rättigheter och arbeta för en trygg och säker arbetsmiljö.

Det bästa sättet att säkra en handel som är både fri och rättvis är genom globala regelverk. Sådana finns genom WTO, Världshandelsorganisationen. WTO skapar spelregler för världshandeln, ser till att de följs och hjälper länder att lösa handelskonflikter.

Dessutom finns FN:s organ för arbetslivsfrågor, ILO, som har till uppgift att värna om fackliga rättigheter, hög sysselsättning och bättre arbetsvillkor. ILO:s tio så kallade kärnkonventioner om mänskliga rättigheter i arbetslivet utgör en minimistandard över hela världen.

FAKTA

ILO:s tio kärnkonventioner

Tvångsarbete: Konvention nr 29 och 105.

Föreningsfrihet och kollektivförhandlingar: Konvention nr 87 och 98.

Barnarbete: Konvention nr 138 om minimiålder och 182 om värsta formerna av barnarbete.

Diskriminering: Konvention nr 100 om lika lön och 111 om diskriminering.

Arbetsmiljö: Konvention nr 155 om arbetarskydd och 187 om ramverk för arbetsmiljö.

Ett annat verktyg är FN:s principer för företag och mänskliga rättigheter. De innebär att företag måste kartlägga risker för kränkningar av mänskliga rättigheter. I principerna slås fast att företag har ett eget ansvar att leva upp till de internationella regelverken, även om de är verksamma i länder som inte respekterar ILO:s kärnkonventioner.

Även den ekonomiska samarbetsorganisationen OECD har regler för multinationella företag. Anmälningar mot företag som bryter mot reglerna hanteras i något som kallas för Nationella kontaktpunkter, NKP, där fackföreningar, företag och regering deltar.

Globala avtal för schysta villkor

Globala ramavtal kan ge bättre arbetsvillkor.

Foto: Unsplash

Ett annat viktigt verktyg för en fri och rättvis handelspolitik är EU:s så kallade hållbarhetskapitel. Arbetsmarknadens parter deltar tillsammans med representanter för civilsamhället i de så kallade *Domestic Advisory Groups* (DAG), som övervakar att löften kring exempelvis ILO:s konventioner följs. DAG finns både på EU-sidan och i landet som EU tecknar handelsavtal med.

Företag kan också själva arbeta för vad vi brukar kalla etisk handel. Ett exempel är Etisk Handel Sverige, en medlemsorganisation för företag, fackföreningar, civilsamhälle och offentlig sektor verkar för mänskliga rättigheter och hållbara affärsmetoder.

Internationellt arbetar fackföreningsrörelsen dessutom för att teckna globala ramavtal. Det är avtal som gäller alla som arbetar inom ett företag, oavsett land. Avtalen utgår från ILO:s kärnkonventioner och tecknas mellan globala branschfack och multinationella företag.

Ellen Nygren, LO:

”Handelspolitik är mer än tullar”

Ellen Nygren ansvarar för handelspolitik på LO.

Foto: Mats Erikson

– Vi borde tala mer om rättvis handel än om frihandel. Givetvis är handel viktigt. Den är bra för LO-förbundens medlemmar, eftersom den ger bättre tillväxt och fler jobb. Men handeln måste bygga på rättvisa regler som skyddar människor och miljö.

Det säger Ellen Nygren, ansvarig för handelspolitik på LOs internationella enhet och medlem i Europafackets handelskommitté.

Sveriges och övriga Europas fackföreningar har en viktig roll i de handelsavtal som EU förhandlar fram med andra länder och regioner. Ellen Nygren är till exempel facklig representant i flera av de Domestic Advisory Groups (DAG) som övervakar att det man kommer överens om i avtalen verkligen följs. Senast har hon utnämnts till ordförande för den DAG som ska följa och övervaka EU:s handelsavtal med Nya Zeeland.

För facket är den viktigaste uppgiften nu enligt Ellen Nygren att import och handelsutbyte inte får ske under vilka villkor som helst och att värna den arbetsrättsliga standard man kommit överens om i avtalen.

– För vår del handlar det främst om att ILO:s regler om arbetsvillkor och fackliga rättigheter respekteras. Fackliga rättigheter ska aldrig få ses som handelshinder, säger Ellen Nygren.

Hon fortsätter:

– I världen är det nästan bara EU som i dag lyfter arbetstagarnas perspektiv i handelspolitiken, och det är till stor del fackens förtjänst. Om vi tystnar och slutar att trycka på blir det ingen handel med bra villkor för de anställda.

Frihandel med schysta villkor

LOs utgångspunkt är att en öppen och fri handel är bra men den måste ske under schysta villkor. En förutsättning för att det ska ske är genomförande av ILO:s kärnkonventioner. Företag måste också ta ett tydligare ansvar för sina leverantörskedjor. Både en reform av Världshandelsorganisationen WTO och en utveckling av EU:s frihandelsavtal är vägar för att göra handeln mer rättvis.

I det här sammanhanget är också biståndspolitiken viktig. De senaste åren har tyvärr biståndet minskat. Det är en utveckling som försvårar både arbetet för rättvis handel och uppföljningen av EU:s handelsavtal. Därför bör Sverige och andra EU-länder stärka sitt bistånds- och utvecklingssamarbete. LO anser att Sverige snarast bör återgå till målet om att utvecklingsbiståndet ska utgöra en procent av bruttonationalinkomsten, BNI.

Reformera EU:s handelspolitik

Vi anser att EU ska fortsätta att arbeta för minskade handelshinder. Det bidrar till ökad konkurrenskraft som både kan ge trygga jobb och bidra till den gröna omställningen. Men EU måste göra mer för att främja vad vi kallar hållbara leverantörskedjor. Det kan göras genom ett tydligare arbete för fackliga rättigheter och bättre villkor för arbetstagare, liksom för ökad jämställdhet och minskade koldioxidutsläpp i enlighet med Parisavtalet.

Fackliga rättigheter får aldrig ses som handelshinder.

Foto: Sébastien Ramage

Globala regler för hållbar handel

Det bästa sättet att säkra en både fri och rättvis handel, och motverka protektionism, är genom globala regelverk. Det sker framför allt genom WTO. Men dagens WTO måste reformeras.

Organisationen är inte anpassad efter den snabba digitaliseringen och efter att handel med varor och tjänster alltmer hänger ihop. WTO saknar dessutom verktygen för att hantera missbruk av handelssystemet, som olagliga statsstöd och osund konkurrens. Dessutom är regelverken långt från tillräckliga när det gäller hållbarhet och arbetstagares rättigheter.

Därför bör EU arbeta för att reformera WTO. Respekt för arbetstagares rättigheter måste bli en central del i alla handelsavtal. Respekt för ILO:s kärnkonventioner ska utgöra en absolut bottenplatta för alla WTO:s medlemsländer.

Utveckla EU:s handelsavtal

Eftersom handelsreglerna inom WTO inte går tillräckligt långt, samtidigt som USA:s nuvarande tullpolitik får konsekvenser för den globala handeln, bör EU förhandla fram egna handelsavtal med fler länder. En viktig utgångspunkt för LO är då att alla sådana avtal sätter en så hög standard som möjligt för miljömässig och social hållbarhet. Det viktigaste verktyget är de hållbarhetskapitel som finns i EU:s modernare frihandelsavtal.

EU:s frihandelsavtal bör innehålla överenskommelser kring produktregler, tjänstehandel, immaterialrätt, offentlig upphandling och dataöverföring. Men regelsamarbete i frihandelsavtal får aldrig innebära att EU:s höga nivåer vad gäller miljö- och konsumentskydd eller arbetstagares rättigheter sänks. Skydd för arbetstagare eller fackliga fri- och rättigheter får aldrig anses utgöra handelshinder.

Avtalen måste också slå vakt om varje lands eget självbestämmande när det gäller hur och i vilken form som välfärd, offentliga tjänster eller monopol ska organiseras. Kollektivavtalens status och arbetsmarknadsparternas oberoende måste respekteras.

Respekt för ILO:s kärnkonventioner

För att EU:s frihandelsavtal ska kunna fungera som hävstång både för att stärka arbetstagares rättigheter och förbättra klimatarbetet måste EU:s särskilda hållbarhetskapitlen användas. De innehåller dels krav på respekt för internationella avtal och konventioner, dels olika former för samarbete i hållbarhetsfrågor. Arbetsmarknadens parter spelar en stor roll i tillämpningen av hållbarhetskapitlen genom sin medverkan i Domestic Advisory Groups (DAG).

Inom ILO arbetar facken för att förbjuda barnarbete.

Foto: Unsplash

LO menar att DAG-gruppernas roll behöver stärkas, dels genom att dess rekommendationer ges större tyngd, dels genom att deras övervakningsroll utökas till att gälla hela handelsavtalen, inte bara hållbarhetskapitlen. Dessutom bör särskilda *labour reporting officers* inrättas på EU:s delegationer i partnerländerna, med uppgift att i samarbete med fack och arbetsgivare följa frågor om arbetstagarnas rättigheter.

Länder som vill inleda handelsförhandlingar med EU måste skriva under och förverkliga ILO:s kärnkonventioner och följa andra aktuella ILO-regelverk, om till exempel tvångsarbete och arbetsmiljö. Även FN:s *Guidelines on Business and Human Rights* och OECD:s riktlinjer för multinationella företag måste respekteras. Här ingår också internationella regler kring jämställdhet och kvinnors rättigheter på arbetsplatsen. Länder som ännu inte har uppfyllt detta ska redovisa en tydlig tidtabell för när och hur detta ska ske.

Vi anser också att krav på lagstiftning om "human rights due diligence" ska ingå i samtliga EU:s frihandelsavtal. Det innebär att ett företag är skyldigt att identifiera, förhindra och hantera risker för mänskliga rättigheter, både i företagets egen verksamhet och hos underleverantörer. Brott mot arbetstagares rättigheter ska kunna leda till sanktioner och i förlängningen att ett handelsavtal upphävs. På det här området har en del förbättringar skett. Det nya frihandelsavtalet mellan EU och Vietnam har exempelvis bidragit till en förändrad arbetsmarknadslagstiftning och att landet påbörjat en ratificering av grundläggande ILO-konventioner.

Viktiga LO-krav om handelspolitik

- Motverka protektionism och öka handeln med andra länder. Men handeln måste ske utifrån schysta villkor för arbetstagarna. Fackliga rättigheter får aldrig ses som handelshinder.
- EU måste göra mer för att förbättra villkoren för arbetstagare. EU:s handelspolitik ska främja hållbara leverantörskedjor genom att bidra till stärkta fackliga rättigheter och bättre arbetsvillkor liksom till ökad jämställdhet och en rättvis klimatomställning.
- EU bör förhandla fram handelsavtal med fler länder och regioner. Handelsavtalen ska sätta en så hög standard som möjligt för miljömässig och social hållbarhet.
- EU:s handelsavtal ska slå vakt om varje lands eget manöverutrymme när det gäller hur och i vilken form som välfärd, offentliga tjänster eller monopol ska organiseras. Kollektivavtalens status och arbetsmarknadsparternas autonomi måste respekteras.
- Länder som vill inleda handelsförhandlingar med EU måste skriva under och förverkliga ILO:s kärnkonventioner. Länder som ännu inte har uppfyllt detta ska redovisa på en tydlig tidtabell för när och hur detta ska ske.
- Krav på lagstiftning om så kallad *human rights due diligence* ska ingå i samtliga EU:s frihandelsavtal. Företag ska vara skyldiga att förhindra negativ påverkan på mänskliga rättigheter.
- WTO måste reformeras. Respekt för arbetstagares rättigheter måste bli en central del i alla handelsavtal. Respekt för ILO:s kärnkonventioner ska utgöra en absolut bottenplatta för alla WTO:s medlemsländer.
- Sverige och andra EU-länder måste öka sitt bistånds- och utvecklings-samarbete. Sverige bör snarast återgå till målet om en procent av bruttonationalinkomsten ska gå till utvecklingsbistånd.

Din mobiltelefon har färdats en lång väg innan du har den i handen. Bakom det mesta du köper finns idag en lång internationell produktionskedja. Globaliseringen av handeln har möjliggjort bättre levnadsvillkor för miljontals arbetare över hela världen och gett konsumenter tillgång till fler och billigare varor. Många det finns också en baksida. Priser pressas på bekostnad av fackliga och andra mänskliga rättigheter. Barnarbete, tvångsarbete och farlig arbetsmiljö är vanligt. Låga löner, usla arbetsvillkor och otrygga anställningar ökar dessutom inkomstklyftorna.

I grunden är LO för frihandel. Men den måste ske på ett schyst och hållbart sätt. Under rätt villkor gynnar handeln ekonomisk tillväxt, nya jobb, ny teknik och innovationer som är avgörande för grön och digital omställning. Utan regler riskerar den istället att gynna osund konkurrens genom dumpning av löner och arbetsvillkor.

Hur LO och den övriga internationella fackföreningsrörelsen arbetar för en handel som är både fri och rättvis kan du läsa mer om i den här rapporten.

Mars 2026

ISBN 978-91-566-3805-3

www.lo.se

